ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 4.1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 10.11.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Jo'rabek Cho'tmatov, t.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Mahliyo Botirova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 10.11.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Журабек Чутматов, д.и.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Махлиё Ботирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 10.11.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Jurabek Chutmatov, Doctor of Philosophy in History (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Makhliyo Botirova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

Solixo‘jayeva Havasxon Zokirjanovna
Professor Nosirjon Uluqov – Namangan onomastika maktabi asoschisi 7

XAKIMOVA MUHAYYO KARIMOVNA
O‘zbek tili abstrakt leksikasida zidlik munosabatlari 11

SHUKUROV AXAT AXMATOVICH
Sinonimlarning lingvostilistik xususiyatlari 16

TURDIMURODOV SIROJIDDIN ESHQOBILOVICH
Yashirin, yumshatilgan va bilvosita ifodalangan ma’nolar tahlili
(evfemik ibora va maqollar misolida) 20

KURBANAZAROVA NARGIS SHODIYEVNA
Tortuvli etnonimining etimologik tahlili 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVICH
Ziyoratgohlar etimonining lingvomadaniy kodlarda aks etishi: sangardak teotoponimi 26

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Doston frazeologiyasida mifologik qatlamning lisoniy ifodasi
(Surxondaryo turkum dostonlari misolida) 29

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Badiiy so‘z san’atida dialogning ifodasi (Odil Yoqubov asarlari misolida) 32

ISOQOVA FERUZA SHAMSIDDIN QIZI
Kommunikatsiya, muloqot va diskurs: tushunchalarning farqlanishi va
diskursning kommunikativ maqomi 35

САЙДУЛЛАЕВА РАНО ИБАДОВНА
Проблема терминологической фиксации онимной периферии 38
(на материале русского и узбекского языков) 38

SULEYMANOVA NILUFAR KAMILOVNA,
TUKHTABAYEVA NILUFAR UKTAMJONOVNA
A token-level audit of acoustic measurements in british english vowel reduction 42

QULBULOV SHERQUZI TOSHTEMIROVICH
O‘zbek adabiy tilida nutq uslublari: funksional xususiyatlar va qo‘llanish mezonlari 45

TOJIYEVA DILDORA KOMILJON QIZI
Muammoli maqolada faktlardan foydalanish tartibi 50

ZAYNIDDINOVA ROZIYA SAIDAKBAROVNA
Nato harbiy terminologiyasining shakllanishi: institutsional va me’yoriy model 54

NURMATOVA DURDONA SHUXRAT QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida frazeologik birliklar baho ma’nosining nutqiy aktlarda voqelanishi 57

МУНДАРИЖА

ISLOMOVA BARNO XABIBULLA QIZI
O‘zbek tilida morfologik noaniqlik turlari: tasnif va avtomatik tahlildagi o‘rni 62

HAMROYEV SARDOR AKMALJON O‘G‘LI
Badiiy matnda makon deyksisini o‘rganishning
lingvopragmatik va diskursiv yondashuvlari 67

QURBONOVA MARJONA ERKINJON QIZI
Said Ahmadning «Ufq» trilogiyasida qo‘llangan antroponimlarning
lingvokulturologik talqini....71

ADABIYOTSHUNOSLIK

ALIMOV PARDA,
TOSHPO‘LATOV ZAYNIDDIN IBODULLO O‘G‘LI
Shafoat Rahmatulla Termiziyning ijodiy yo‘li....75

OCHILOVA OZODA BAXTIYOROVNA
Syujet yaxlitligida «davr, shaxs, muallif» uchligi sintezi....80

OBIDJONOVA MA’SUMA
O‘zbek va ingliz ilmiy fantastikasida kelajak motivining badiiy-poetik xususiyatlari....84

PARDAYEVA DILFUZA RAIMOVNA
Insider and outsider perspectives: the earliest literary models of amir timur
in uzbek and russian traditions (oral epic and medieval written sources) 87

ABDUNAZAROV O‘TKIR SAYDULLAYEVICH
A.Oripovning «Jannatga yo‘l» dostonida inson va jamiyat ziddiyatining badiiy talqini 92

ABDULLAYEVA NILUFAR IBRAGIM QIZI
Avhadiy Marog‘iy va Yusuf Amiriy «Dahnoma»larida
o‘n noma janrining poetik transformatsiyasi 95

XURRAMOVA TO‘LG‘ANOY MUZAFFAROVNA
Hakim Termiziy asarlarining adabiyotshunoslik talqini:
janr, timsol va axloqiy-didaktik an’ana masalalari....99

TA’LIM

ДЖУМАНАЗАРОВА ЗИЛОЛА ОБИДЖОНОВНА
Цифровые и интерактивные технологии в содержании
методической подготовки будущих учителей русского языка 104

МИРЗАЕВА ШАХЛО РИЗАЕВНА,
РУЗИЕВА МУШТАРИ ХУСНИДДИН КИЗИ
Эффективность развития русской диалогической речи студентов национальных групп....109

ТУРГУНОВА САЙЕРА АХМАДЖАНОВНА
Проблемное обучение в преподавании специальных филологических дисциплин 112

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 10
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

O‘ZBEK VA INGLIZ ILMIY FANTASTIKASIDA KELAJAK MOTIVINING BADIIY-POETIK XUSUSIYATLARI

Obidjonova Ma'suma,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti dotsenti, filologiya fanlari vo‘yicha falsafa doktori

Jahon adabiyotida kelajak tasviri turli tarixiy davrlarda shakllangan badiiy tafakkur mahsulidir. U ayrim asarlarda adolatli jamiyat haqidagi orzularni ifodalasa, boshqalarida mavjud tartibni tanqid qilish, fan-texnika taraqqiyotining ehtimoliy oqibatlarini tasavvur etish yoki insoniyat istiqboliga doir ziddiyatlarni ochish vositasiga aylanadi. Shu bois kelajak motivini faqat voqealar sodir bo‘ladigan zamon belgisi sifatida talqin etish yetarli emas. Uning badiiy mohiyati asar kompozitsiyasi, obrazlar tizimi, qahramonlarning xotirasi va muallif ilgari surgan ma'naviy muammolar bilan aloqada ochiladi.

Mahkam Mahmudovning «Mangu kuy izlab» va Rey Bredberining «Surgun qilinganlar» hikoyalari kelajakni aynan shu murakkab munosabatlar doirasida tasvirlaydi. Birinchi asarda uzoq kelajak texnologik taraqqiyot bilan birga inson hissiyotlarining qadri, xalq qo‘shig‘i va mumtoz san'at merosi orqali anglanadi. Ikkinchi hikoyada esa adabiy xotira va kitoblar olami yo‘q qilinishi insoniyatning tasavvur qilish imkoniyatiga tahdid sifatida gavdalanadi. Demak, qiyosiy tahlilning markazida kelajak manzarasining tashqi o‘xshashligi emas, balki ma'naviy merosga munosabatning ikki xil badiiy yechimi turadi.

Kelajak motivini o‘rganishda tarixiy vaqt haqidagi nazariy qarashlar muhim metodologik asos beradi. R. Kosellek «tajriba makoni» va «kutilmalar ufqi» tushunchalari orqali o‘tmishda to‘plangan tajriba bilan kelajak haqidagi tasavvurlar o‘zaro bog‘liq bo‘lsada, aynan bir hodisa emasligini ko‘rsatadi[1]. Inson kelajakni o‘z tajribasi asosida tasavvur qiladi, biroq kelajak mavjud tajribadan ortiq imkoniyatlarni ham o‘zida mujassam etishi mumkin. Badiiy matnda bu munosabat xotira, bashorat, orzu yoki hali ro‘yobga chiqmagan voqelik shaklida ifodalanadi.

M. Kerri hikoya va vaqt falsafasi o‘rtasidagi aloqani tahlil qilib, bayonning faqat o‘tmishga qarash bilan cheklanmasligini, kelajakni oldindan tasavvur qilish

[1] Koselleck R. Futures Past: On the Semantics of Historical Time / Trans. K. Tribe. – New York: Columbia University Press, 2004. – 344 p.

ham hikoya qurilishining muhim jihati ekanini ta'kidlaydi[1]. R. Levitas esa utopiyani tayyor ideal jamiyat manzarasigina emas, ijtimoiy voqelikni boshqacha tasavvur qilish usuli sifatida talqin etadi[2]. Ushbu yondashuvlar «Mangu kuy izlab»dagi kelajakni ma'naviy izlanish va muqobil hayot tarzi, «Surgun qilinganlar»dagi kelajakni esa madaniy qadriyatlar yo'qotilishi mumkin bo'lgan muhit sifatida o'qishga imkon beradi.

Mahkam Mahmudov hikoyasida kelajak tasviri 2472-yilga oid voqealar, kosmik qatnov va ilmiy taraqqiyot tafsilotlari orqali konkretlashadi. Biroq muallifning asosiy e'tibori texnik yangiliklarni namoyish etishga emas, bunday taraqqiyot sharoitida insonning hissiy va ma'naviy ehtiyojlari qanday o'zgarishiga qaratilgan. Professor Ozod kelajak jamiyatidagi odamlarning sovuqqonligini sezib, shunday deydi: *«Ular hissiyotdan mahrum ekanligini unutib qo'yibman. Oyga ham bog'da, ko'llarda sayr qilish uchun emas, ehtiyot qismlar olib kelish uchun borishgan. Ular kuy eshitmaydi. Kuy ular uchun keraksiz. Men esa kuy izlayman»*.

Ushbu parcha hikoyaning asosiy ziddiyatini mujassam etadi. Oyga borish ilgari hayrat va kashfiyot timsoli bo'lgan bo'lsa, tasvirlangan kelajakda u amaliy ehtiyojlarni qondirish vositasiga aylangan. Insonning fazoviy imkoniyatlari kengaygan, ammo uning hissiy olami xuddi shu darajada boyimagan. «Men esa kuy izlayman» jumlasi Ozodning shaxsiy maqsadini ifodalash bilan birga, hissiyot va san'atni keraksiz deb biladigan muhitga nisbatan ichki e'tirozini ham bildiradi. Shunday qilib, kelajak texnik taraqqiyotning tantanasi sifatida emas, taraqqiyot va ma'naviyat o'rtasidagi nomuvofiqlikni ko'rsatadigan badiiy makon sifatida namoyon bo'ladi.

Hikoyadagi qadimiy kitoblar obrazi kelajak va o'tmish o'rtasidagi ko'prik vazifasini bajaradi. Bog'bon chol meros haqida shunday hikoya qiladi: *«Ota-bobolarim menga oltin-kumush, javohir yoki boshqa biror arzirli meros qoldirishmagan. [...] Menga esa bir sandiq mushkul xazina – qadimiy kitoblar meros qolgan»*. Kitoblar moddiy boylikdan farqli ravishda, o'qish, anglash va sabr talab qiladigan ma'naviy xazinadir. Cholning butun umrini kitoblarni tushunishga sarflagani merosning qadrini faqat uni egallash emas, balki mazmunini idrok etish belgilashini ko'rsatadi.

Cholning so'zlarida kelajak voqeasi ham oldindan belgilanadi: *«Kuy hali topilmagan. Topilishi uchun kelajakdan kelgan yigit kerak. Yigit keladi».* «Yigit keladi» degan qat'iy jumla kelajakni bashoratga o'xshash shaklda ifodalaydi, biroq mangu kuy topilmagani voqeani yakunlangan natija sifatida qabul qilishga yo'l qo'ymaydi. Kelajak bu yerda tayyor haqiqat emas, balki izlanish va uchrashuv orqali amalga oshishi kutilayotgan imkoniyatdir. Shu sababli sarlavhadagi «izlab» so'zi ham muhim: badiiy mazmun faqat topiladigan kuyda emas, uni izlashga undaydigan ehtiyojda mujassam.

Hikoyada xalq qo'shig'i ham tarixiy xotiraning davomiyligini namoyon etadi. Besh yuz yillik idishda saqlangan yozuvdan Ozod quyidagi misralarni o'qiydi: «*Baliq aytur, suvsiz tirikmas jonim, Suvsiz menga azim daryo kerakmas...»*[3]. Qadimiy matn qahramonga tayyor nazariy xulosa bermaydi, biroq uning qalbida ravshanlik uyg'otadi. Bu holat ma'naviy merosning ta'siri har doim ham mantiqiy izoh shaklida yuzaga chiqmasligini anglatadi. Ba'zan san'at va xalq ijodi avvalo hissiy tajriba sifatida qabul qilinib, keyinchalik anglanadi.

Mahmudov hikoyasida Hirot, Navoiy g'azallari va Kamoliddin Behzod tasvirlari kelajak insonining ma'naviy olamini shakllantiradigan madaniy belgilar sifatida talqin qilinadi. Matnda o'tmish ijodkorlarining ruhi ular yaratgan asarlarda yashashi ta'kidlanadi: *«Navoiy g'azallarida; Behzod tasvirlarida saqlanib, uzoq asrlarga yo'l oladi...»*. Bu qarashda avlodlar davomiyligi biologik vaqt bilan cheklanmaydi. Ijodkorning umri yakun topishi mumkin, biroq uning yaratgan estetik tajribasi keyingi davr kishilarining idroki va hissiyotida yashashda davom etadi.

Rey Bredberining «Surgun qilinganlar» hikoyasida koinotga parvoz va Mars makoni boshqa g'oyaviy vazifani bajaradi. Insoniyat sayyoralararo safar qilish imkoniyatiga ega bo'lsa-da, bu yutuq noma'lumlik va ruhiy xavotirni bartaraf etmaydi. Raketa kemasidagi bir kishi illyuminator ortida ulkan, odam yuziga ega ko'rshapalakni ko'rganini aytadi, biroq boshqalar buni tasdiqlay olmaydi. Koinot shu tariqa faqat kashfiyotlar maydoni emas, inson idroki va qo'rquvi sinovdan o'tadigan muhitga aylanadi.

Hikoyaning muhim qatlamlaridan biri adabiy xotira bilan bog'liq. Smit Marsdagi manzarani bolaligida o'qigan Oz haqidagi hikoya bilan bog'laydi: *«Esladim. Ha, endi esladim. Juda uzoq vaqt oldin, bolaligimda. Men bir kitob o'qigan edim. Bir hikoya. Menimcha, Oz haqida edi. Ha, Oz. Zumrad shahar – Oz shahri...»*. Uning uchun ko'rilgan shahar shunchaki noma'lum manzara emas; u ilgari o'qilgan badiiy matn orqali ma'no kasb etadi. Boshqa kishilar Oz haqidagi hikoyani bilmagani uchun Smitning idrokini baham ko'rmaydi. Natijada shaxsiy xotira bilan ja-

[1] Currie M. About Time: Narrative, Fiction and the Philosophy of Time. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – 176 p.

[2] Levitas R. Utopia as Method: The Imaginary Reconstitution of Society. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. – 268 p.

[3] Маҳмудов М. Мангу куй излаб: фантастик ва тарихий ҳикоялар. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1979. – Б. 58.

moaviy idrok o‘rtasida ziddiyat paydo bo‘ladi.

«Surgun qilinganlar» hikoyasidagi eng keskin manzaralardan biri kitoblarning yoqilishi bilan bog‘liq. Smit ko‘rgan hodisani shunday tasvirlaydi: *«Ular so‘nggi nusxalarni yoqishayotgan edi. Jodugarlar qichqirardi. Zumrad shahar qulab tushayotgan edi. Hammasi olov ichiga ketayotgan edi»*[1]. Olov bu yerda oddiy vayronkor kuch emas. U badiiy olamlar, hikoyalar va insoniyat xotirasini yo‘q qiluvchi ramz sifatida namoyon bo‘ladi. Zumrad shaharning qulashi kitoblarning yo‘q qilinishi bilan bir vaqtda tasvirlanishi matn va tasavvur olami o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytiradi.

Yan Assmannning madaniy xotira haqidagi qarashlarida matnlar, obrazlar va marosimlar jamiyatning o‘zini anglashini avloddan avlodga yetkazadigan vositalar sifatida talqin qilinadi[2]. Bu yondashuv R.Bredberi hikoyasidagi kitoblar taqdirini kengroq madaniy jarayon bilan bog‘lashga imkon beradi. Kitob yoqilganda faqat moddiy buyum yo‘qolmaydi; u bilan birga muayyan hikoya, timsol va tasavvurga murojaat qilish imkoniyati ham xavf ostida qoladi. Shu ma’noda «surgun qilinganlar» obrazini badiiy merosdan uzilgan ijodkorlar va ularning olamiga joy qolmay borayotgan madaniy muhit bilan bog‘lab o‘qish mumkin.

R.Bredberi hikoyasining yakunidagi bo‘shliq hissi ham shu g‘oyani kuchaytiradi. Smit izlagan shaharni topa olmaganida, *«Bu yerda hech kim yo‘q-ku, shundaymi? Bu yerda hech kim yo‘q»* deya pichirlaydi. Takror uning umidi so‘nganini va kutgan manzarasi ortida tirik mavjudot yoki uchrashuvga sabab bo‘ladigan narsa topilmaganini bildiradi. Shamolning qumni oyoq kiyimi ustidan haydab o‘tishi esa huvillagan makonning begonaligini kuchaytiradi. Bu yakun xotira va adabiyotning yo‘qolish xavfini hissiy jihatdan chuqurlashtiradi.

Ikki hikoyani birlashtiradigan jihat kelajak manzaralarining tashqi o‘xshashligi emas, balki o‘tmishdan yetib kelgan madaniy qadriyatlarning yangi davrdagi taqdiridir. «Mangu kuy izlab»da xalq qo‘shig‘i, Navoiy g‘azallari va Behzod tasvirlari kelajak kishisining ruhiy olamini boyitadi. «Surgun qilinganlar»da esa Oz shahri va Shekspir tragediyasidagi jodugarlar kabi adabiy obrazlar kelajak voqeligiga kirib keladi, lekin ular bilan bog‘liq xotira umumiy idrokda o‘z tasdig‘ini topmaydi. Birinchi hikoyada meros vaqtlararo muloqotga yo‘l ochsa, ikkinchisida madaniy xotiraning yo‘qolishi va shaxsiy xotiraning tan olinmasligi xavotir uyg‘otadi.

Bu farqni kelajak motivining ikki poetik modeli sifatida belgilash mumkin. Mahmudovda kelajak izlanish, ma’naviy davomiylik va insonning hissiy ehtiyoji bilan bog‘langan. Ozodning mangu kuyga intilishi mavjud jamiyatda qadri pasaygan san’atni qayta kashf etish istagini ifodalaydi. Bredberida esa kelajak madaniy merosni yo‘q qilish oqibatlarini ko‘rsatadigan ogohlantiruvchi manzara yaratadi. Kitoblarning yonishi badiiy xotirani uzib qo‘yadi, Smitning ko‘rganlarini boshqalar tasdiqlamasligi esa insonning xotira orqali ma’no yaratish qobiliyati yolg‘iz qolishi mumkinligini ko‘rsatadi.

Kelajak motivi har ikki asarda ham bashoratning o‘zi bilan cheklanmaydi. M.Mahmudov hikoyasida texnologik taraqqiyot hissiyotning o‘rnini bosa olmasligi ko‘rsatiladi; Bredberi hikoyasida esa kosmik imkoniyatlar madaniy xotira va inson idroki muammolarini hal qilmaydi. Shunday ekan, ilmiy fantastikadagi kelajakni faqat yangi qurilmalar, sayyoralararo qatnov yoki g‘ayrioddiy hodisalar majmui sifatida baholash asarlarning mazmunini toraytiradi. Kelajakning badiiy qimmati uning inson, xotira va qadriyatlar bilan qanday munosabatga kirishishida namoyon bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, «Mangu kuy izlab» va «Surgun qilinganlar» hikoyalari kelajakni o‘tmishdan uzilgan, o‘z-o‘zicha mavjud zamon sifatida emas, madaniy xotira va insoniy tajriba bilan murakkab aloqada tasvirlaydi. Mahkam Mahmudov asarida meros yangi avlodning ma’naviy izlanishiga kuch beradi; Rey Bredberi hikoyasida esa adabiy xotiraning yo‘q qilinishi kelajakning tasavvuriy va axloqiy imkoniyatlarini toraytiradi. Har ikki matn texnik taraqqiyotning insoniylik mezonlari bilan baholanishi lozimligini anglatadi. Kelajak faqat nimaga erishishimiz bilan emas, nimalarni asrab qolishimiz va qanday qadriyatlarga ehtiyoj sezishimiz bilan ham belgilanadi.

Rezyume. Maqolada Mahkam Mahmudovning «Mangu kuy izlab» hamda Rey Bredberining «Surgun qilinganlar» hikoyalarida kelajak motivining poetik vazifalari qiyosiy tahlil qilinadi. Kelajak tasviri tarixiy vaqt, madaniy xotira, badiiy meros va insonning ma’naviy ehtiyojlari bilan bog‘liq holda o‘rganiladi. Har ikki asarda texnologik taraqqiyotning o‘zi insoniyat istiqbolini belgilab bermasligi, o‘tmishdan meros qolgan matnlar, obrazlar va san’at qadriyatlari kelajakni anglashda muhim omil bo‘lishi ko‘rsatiladi. Mahmudov hikoyasida

[1] Bradbury R. “The Exiles” // The Illustrated Man. – New York: Doubleday, 1951. – P. 143.

[2] Assmann J. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

ma’naviy vorisiylik va izlanish, Bredberi hikoyasida esa madaniy xotiraning yo‘qolish xavfi hamda individual idrokning yolg‘izligi ustuvor badiiy mazmun sifatida namoyon bo‘ladi.

Resume. This article presents a comparative analysis of the poetic functions of the future motif in Mahkam Mahmudov’s In Search of an Eternal Melody and Ray Bradbury’s The Exiles. The representation of the future is examined in relation to historical time, cultural memory, literary heritage, and human spiritual needs. Both works demonstrate that technological progress alone does not determine the future of humanity, while texts, images, and artistic values inherited from the past play an important role in understanding the future. In Mahmudov’s story, spiritual continuity and the pursuit of an ideal emerge as central artistic themes, whereas Bradbury’s story foregrounds the danger of losing cultural memory and the isolation of individual perception.

Резюме. В статье проводится сравнительный анализ поэтических функций мотива будущего в рассказах Махкама Махмудова «В поисках вечной мелодии» и Рэя Брэдбери «Изгнанники». Образ будущего рассматривается в контексте исторического времени, культурной памяти, художественного наследия и духовных потребностей человека. В обоих произведениях показано, что технологический прогресс сам по себе не определяет перспективы человечества, а унаследованные от прошлого тексты, образы и художественные ценности играют важную роль в осмыслении будущего. В рассказе Махмудова ведущими художественными аспектами выступают духовная преемственность и поиск, тогда как в произведении Брэдбери акцентируется опасность утраты культурной памяти и одиночество индивидуального восприятия.